

D-re, a nagy kiterjedésű Hergyevicza-dűlő szívében található lelőhelyen (HT-38).

Az átlag 60–70 cm vastag humusztakaró gépi eltávolítása után a világos, agyagos-homokos altalajon 24 régészeti jelenség bontakozott ki, amelyhez végül 19 objektumot rendeltünk. Az előkerült kerámialeletek alapján minden objektum egy késő Árpád-kori (12–13. sz.) településhez tartozott.

A feltárt 19 objektumból 12 kisebb méretű, szögletes és kör alakú teret határoló kerítőárok részletének bizonyult. A fennmaradó 7 objektum kerek, egy esetben szögletes alakú gödör vagy verem volt. Ezek elsősorban a szelvény középső területén összpontosultak. A település szélét megfigyeléseink szerint kerítőárok, karámok jelölték ki. Az objektumok a feltárási szelvényen belüli elhelyezkedése szórt településszerkezetre utal.

Az előkerült leletanyag döntő részét az apró kavicsos soványítású kerámia adta. Ezek töredékei zömükben cserépbográcsokhoz tartoztak, melyek a peremkiképzés jellegzetességei alapján az Árpád-kor kései szakaszában készültek. A fazekak töredékei között több vonaldíszes is előfordul. A telep egyetlen szögletes gödréből ívelt hátú vaskés került napvilágra.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a kecskeméti Katona József Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Benedek András, Nagy Norbert, Takács Gábor technikusok.

PÓPITY DÁNIEL

235. Jánoshalma, Hergyevicza, Mátételkei-Kígyós-csatorna

(Bács-Kiskun megye) Sza, A

A Horvát Transzit gázszállító vezeték építése kapcsán a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat munkatársai 2009 őszén megelőző feltárást végeztek az előzetes terepbejáráson regisztrált lelőhelyeken.

Mátételkei-Kígyós-csatornától K-re, HT-40 (KÖH 69455): Szeptember 11. és október 21. között több ütemben, összesen 1991 m²-en kutattunk. A helyenként 1 m vastagságot is meghaladó humusztakaró alatt, a sárga, agyagos altalajon 153 stratigráfiai egységet figyeltünk meg a gépi nyelési alkalmával. Az előkerült 92 objektum egy 4. századi szarmata temetőhöz, egy nagyobb 8–9. századi, késő avar településhez, valamint egy kisebb újkori telephez tartozott.

A lelőhely legkorábbi időszakát 13 szarmata kori csontvázas temetkezés képviselte a szelvény középső harmadában. A D-É, ill. DK-ÉNy tájolású sírok mélysége 13–60 cm, hossza 170–264 cm, szélessége 60–100 cm között ingadozott. A legtöbb sírgödör téglalap alakú volt, egy esetben figyeltünk csak meg trapéz alakú, a fej felé kiszélesedő aknát. Mindössze egy, a többi sírtól DNy-ra, kissé távolabb fekvő temetkezés köré ástak egy 5–6 m átmérőjű körárokot, amelynek bejáratát – a megszokott

módon – a D-i oldalon találtuk meg. A kerítőárok és a sír ÉNy-i felét egy késő avar kori árokrészlet megsemmisítette. A sírok nagy része a korabeli rablások áldozatává vált, de néhány olyan temetkezés is akadt, amelyet a késő avar korban is megbolygattak. A nagymértékű rablottság ellenére csak 2 sír esetében értük tetten a korabeli rablógödrök nyomát. A legtöbb alkalommal a rablógödör beásása nem vált el a sír kevert jellegű betöltésétől, és annak teljes területét érintette. Több esetben csupán üres sírknákra bukkantunk. A bolygatottság magas mértéke ellenére sikerült számos adatot nyernünk a korabeli temetkezési szokásokra és viseletre vonatkozóan, amelyet elsősorban 3 bolygatatlan női sír tett lehetővé. Ezekben üveg-, kő- és korallgyöngyök, vas karperecek és fibula került elő. Gyakori volt a sírokban a lábfejnél elhelyezett edényke is. A kerámiamelléleteket egy rabolatlan sír tanúsága szerint törötten is az aknába helyezhették. A legtöbb temetkezésben a rablások, utólagos avar kori bolygatások miatt már csak a viseleti elemek, melléletek szétszórt maradványaival, elsősorban a betöltésben előkerült korall-, karneol- és üvegyöngyökkel találkoztunk. Néhány sírban S-alakú, vas koporsókapcsokat is kibontottunk, melyek alapján rönkfakoporsókra következtethetünk. A temetőrészlet a leletek alapján előzetesen a 4. századra datálható.

A kiterjedt késő avar kori (8–9. sz.) településhez 47 objektum tartozott a területen. Ezek az objektumok elsősorban nagyméretű árok voltak (26), de jelentős a különféle alakú agyagnyerő gödrök száma is (15), emellett előkerült néhány ház, valamint kút is (3-3). A nagyméretű, tagolt aljú, széles árok a terület DNy-i harmadában karéjosan összekapcsolódva egy nagyobb teret határoltak. Ez a belső, erődített tér a szelvénytől DK-re terült el. A változatos alakú, gyakran igen nagyméretű és gazdag leletanyagú agyagnyerő gödrök szinte mindenhol tetten érhetőek voltak a lelőhelyen. Mindemellert a telepen 3 házmaradvány került elő, melyekből kettőt egymásra ástak. A félig földbe mélyített épületek közül csak egy esett teljes egészében a szelvénybe. A négyszögletes, 9 m² alapterületű építményben letaposott padlószintet, a rövidebbik oldalak közepén pedig egy-egy cölöphelyet találtunk. Az avar kutak hengeres falúak voltak, aljukat egy esetben sem sikerült megtalálni. A leletanyag zöme kézzel formált, ritkábban korongolt kerámia. Több belsőfüles bogrács mellett jelentős lelet egy agyag fúvócső, valamint egy bepecsételt rácsmintás kerámiatöredék.

Csak a felület ÉK-i harmadában bukkantunk újkori, néprajzi anyaggal jellemezhető 4 objektumra. Ezek között két cölöpszerkezetes ház is volt, melyek egyikéből lemezből készült ezüstcsüngő került felszínre. Leletanyag hiányában 28 objektum ismeretlen korú.

Mátételkei-Kígyós-csatornától Ny-ra, HT-41 (KÖH 69461): Szeptember 9. és október 21. között több ütemben, összesen 339 m²-en dolgoztunk a csatorna és egy ÉNy-DK-i irányú dombhát között elterülő, sík területen. Az átlag 70–80 cm vastag humusztakaró gépi eltávolítása

után a sárgás, agyagos altalajon 28 jelenség bontakozott ki, amelyhez végül 14, kivétel nélkül a szarmata korszakhoz köthető régészeti objektumot rendeltünk. Közülük 3 pontosan meg nem határozható céllal épített gazdasági épületnek tartható. Ezek a tagolt aljú, lépcsős lejárattal verem egy ÉK–DNy-i irányú sort alkotva kerültek elő szelvényünk középső harmadában. Legnagyobb mélységük 85 cm volt a nyesett felszíntől mérve.

Míg kettő csak részben esett a feltárási területbe, egy teljes nagyságában kutatható volt. A többitől eltérően ez az épület két helyiségből állt. A két téglalapot formázó tér között keskeny átjáró biztosította az összeköttetést. A feltehetően tárolásra szolgáló, 10–12 m² alapterületű veremekben cölöphely(ek) nyomát nem találtuk. Így a verem oldalfalainak síkján túlnyúló nyeregtetőt az azon kívül elhelyezett cölöpökkel támaszthatták alá. Ennek nyomait csak a fent említett objektum esetében tudtuk kimutatni, ahol az épület körül 10 hengeres beásás került elő. Bár ezek közül néhány eredete a nagyszámú állatjárat miatt bizonytalan maradt, döntő részük biztosan cölöphely maradványaként határozható meg.

A szelvény DNy-i végén is egy téglalap alapterületű, É–D-i tengelyű épület részletét azonosítottuk; rövidebbik oldalának közepén egy, a nyeregtetőt tartó cölöphely mélyedt a ház aljába. Letaposott padlót nem észleltünk. A három épületmaradvány mellett 10, különféle mélységű gödröt dokumentáltunk, amelyek többségét az említett „gazdasági” épületektől ÉK-re figyeltük meg. Jelentős hányaduk hordós, vagy hengeres oldalfallal kialakított, egyenes aljú, kerek szájú verem volt. Mélységük 33 és 162 cm között változott a nyesett felszíntől mérve. A mélyebb, 100–120 cm szájátmérőjű veremek közül kettő az agyagos altalaj alatt húzódó homokos rétegbe is lehatolt. Mindezek mellett két sekély, tálszerű gödör, egy szögletes formájú, egy lépcsős aljú, valamint egy kádformájú gödör került még elő. A település objektumaira jellemző, hogy azok a szelvényben elszórtan csoportokat alkottak. Szuperpozíciót egy esetben sem tudtunk megfigyelni, ami arra utal, hogy a feltehetően tanyaszerű telepet rövidebb időintervallumban lakták, felhagyása után lakói nem tértek vissza. Az előkerült leletanyag döntő részét a kézzel és korongon formált főző- és tálalóedények töredékei tették ki. Ezek zömét a gödrök felső rétegéből, a gyakran paticsos-hamus omladékrétegből gyűjtöttük. A szürke, korongolt kerámiára a jól eldolgozott felület volt a jellemző. A 10. objektum szintén hamus omladékrétegből származik a telep egyetlen bronztárgya, egy zömök, gombos fibula, amely helyi, barbár készítmény. A telep datálását a leletek alapján előzetesen a 3–4. századra tehetjük.

A leletek a KÖSZ szegedi regionális irodájában történő elsődleges feldolgozásukat követően a kecskeméti Katona József Múzeumba kerülnek végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Benedek András, Nagy Norbert, Takács Gábor technikusok.

PÓPITY DÁNIEL

236. Jászfényszaru, Pipis-halom (KÖH 32803)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) B, Sza

A 32. sz. út jelenlegi jászfényszarui vasúti keresztezését kiváltó új nyomvonal (8+044–10+282 km-szelvény) építése miatt szükségessé vált terepbejárást 2009. június 8-án végeztük. A teljes egészében mezőgazdaságilag hasznosított, gabonával, kukoricával, ill. lucernával vetett felszínen, meglehetősen rossz megfigyelési körülmények közt egy már ismert, késő bronzkori és szarmata lelőhelyet lokalizáltunk, s pontosítottuk kiterjedését. A lelőhelyen kevés bronzkori, valamint nagyszámú szarmata töredéket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Hrivnák Péter Pál régésztechnikus.

FEKETE CSANÁD

237. Jászkisér, Ludas-oldal I.

(KÖH 67689)

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Szk, LT

Jászkisértől K-re, közel a pélyi határhoz, a Pélybe vezető műút D-i oldalán, ahol az kissé megtörik, alig látható kiemelkedésen található a lelőhely. A Hanyi-Tizzasülyi tározó 5. sz. lelőhelyét a semmilyen térképén nem szereplő földút és kettős csatorna-meder három részre osztja. A három területet „A”, „B” és „C” jellel dokumentáltuk, rajtuk együttesen 6382 m² lehumuszolt felületen 6379 m² volt objektumokkal fedett. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága 2008. október 13. és 2009. június 18. között végezte a tározó gátjának nyomvonalában a terepbejárással felderített lelőhely megelőző feltárását.

A lelőhelyen összesen 93 objektumot, 113 stratigráfiai egységet tártunk fel. A leletanyaguk alapján biztosan keltezhető objektumok döntő többsége a vaskorhoz, ezen belül is a szkíta időszakhoz köthető. Ha figyelembe vesszük a szkíta objektumok sötét, szinte szurokfekete, kötött szerkezetű betöltését, bizonyára nem tévedünk, ha a hasonló betöltésű, leletanyagot nem tartalmazó objektumokat is a szkítákkal hozzuk összefüggésbe. Ide tartoznak azok a rövid árokszakaszok is, melyeket alapárokként határoztunk meg. Vaskori szkíta keltezésüket megerősíti, hogy – Cseh János szóbeli közlése alapján – az 1980-as években a szolnoki Zagyvaparton végzett leletmentés során talált szkíta telepen hasonló árokszerű beásások kerültek elő.

A szkíta objektumok zöme kerek, mély gödör volt, többnyire hordószerű oldalú, csúcsos aljú. Gyakori gödörtípus az ovális vagy kerek szájnyílású, lefelé téglalap alakúvá váló beásás is. Mindkét típusban előfordult kút, szám szerint három kutat ill. egy kútépületet találtunk, egyiket sem tudtuk teljesen az aljáig kibontani, mivel 150–160 cm mélységben feljött a talajvíz.

A gödrök között említést érdemel még a 65. sz. objektum, amelyben egy kissé összeroppant teljes edényt találtunk, melynek alakja leginkább a hamvasztásos sírok urnáira emlékeztet. Sem hamvakat sem egyéb más, mellékletnek számító leletet nem tartalmazott, funkciója így ismeretlen.